

# De Balvert: van dader tot slachtoffer

Jan H. Kompagnie

Op 22 oktober 2000 overleed op 84-jarige leeftijd in Oberhausen Johannes Cornelis Balvert.<sup>1</sup> Als er in de Tweede Wereldoorlog één naam was van een collaborateur die grote schrik aanjoeg, dan was het wel die van Jan Balvert uit Moordrecht, doorgaans De Balvert genoemd. Als 'Unterscharführer' werkte hij voor de Sicherheitsdienst die te Gouda bureau hield aan de Ridder van Catsweg. Balvert was nauw betrokken, zo niet verantwoordelijk, voor de dood van verscheidene mensen uit de regio Gouda. Die dodelijke slachtoffers waren Toon Pille uit Waddinxveen die nabij het Goudse station werd geëxecuteerd, A.S. van Wijnbergen, die onder Moordrecht werd omgebracht, B. van Hoevelaken uit Ouderkerk aan de IJssel, die uit het politiebureau aan de Markt was opgehaald en vervolgens nabij IJsselstein werd vermoord en G.R. Vonk, burgemeester van Bodegraven, die in Lekkerkerk werd geliquideerd. Ook de 18-jarige Frits Stolk werd een slachtoffer van Balvert, net als W. den Hertog uit Alphen aan den Rijn.<sup>2</sup> In 1950 werd Jan Balvert tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld. Negen jaar later, in 1959 kon hij als vrij man het land verlaten, waarna hij zich vestigde in het Duitse Oberhausen. Vanaf de bevrijding tot aan zijn veroordeling werd Balvert in verscheidene interneringskampen vastgehouden. Het lukte hem overigens de Cellenbarakken te Scheveningen te ontvluchten, maar zijn vrijheid was van korte duur, na enige maanden werd hij opnieuw gearresteerd.

Al vrij snel na de oorlog kwamen er geruchten over misstanden in de verblijfs- en bewaringskampen voor politieke delinquenten oftewel 'foute' Nederlanders in omloop. In 1950 belastte de Nederlandse regering A.M. van Tuyll van Serooskerken met de opdracht na te gaan in hoeverre die geruchten op waarheid berustten. In het kader van zijn onderzoek sprak Van Tuyll van Serooskerken met vele gevangenen. Eén van hen was Jan Balvert, die vertelde wat hem was overkomen nadat de oorlog was beëindigd en hij in gevangenschap geraakte. Hieronder zijn relaas, zoals dat uit zijn mond is opgetekend en dat een bijzonder getuigenis vormt van de persoon die als de 'Schrik van Gouda' door velen werd gevreesd.<sup>3</sup>

PROCES-VERBAAL No. 75.

Op heden, 16 M a a r t 1950, verscheen voor mij, Mr A.M. Baron van Tuyll van Serooskerken, belast met het onderzoek omtrent de misstanden in de kampen voor politieke delinquenten, tevens onbezoldigd rijksveldwachter, een persoon die heeft opgegeven te zijn:

JOHANNES CORNELIS B A L V E R T ,

geboren 8 Februari 1916 te Moordrecht, thans verblijvende in het Huis van Bewaring II te s-Gravenhage, en die verklaard heeft, als volgt:

'Ik ben gearresteerd op 2 Mei 1945 en heb sedertdien achtereenvolgens verblijf gehouden te Deventer in de Boreelkazerne en de Landwachtkazerne tot Juni 1945; 3 dagen en 3 nachten in een kaarsenfabriek te Gouda; 14 dagen bij de Field Security te Hilversum; in de Strafgevangenis te Rotterdam tot April 1946; in de Cellenbarakken tot einde Mei 1947. Ik ben toen ontvlucht en begin Augustus 1947 weder gearresteerd, waarna ik geweest ben

13 dagen in een politiebureau in Gouda, daarna in de Strafgevangenis te Rotterdam tot Januari 1949 en sedertdien in het Huis van Bewaring II te 's-Gravenhage.

#### DEVENTER:

In de Boreelkazerne ben ik geweest in een cel, waarin een houten brits stond, waarop ik geslapen heb zonder dekking. Van 's-morgens acht tot half negen was het luchten. Dit luchten bestond hierin, dat wij moesten robben en in gehurkte houding met de armen voorwaarts op twee benen huppen, waarbij voortdurend geslagen werd en over en langs ons heen geschoten. Bij aankomst in de Boreelkazerne ben ik tegen de muur gezet met het gezicht naar het vuurpeloton dat tegenover mij stond en hetwelk over en langs mij heen geschoten heeft, hetgeen gezien is door Neeltje M.<sup>4</sup>

In de Landwachtkazerne moest ik op de stenen vloer slapen zonder dekking. Het voedsel, hetwelk ik in Deventer kreeg, bestond uit: 's-ochtends één sneedje droog brood zonder drinken en 's-avonds om zeven uur wat avondeten.

Gedurende mijn verblijf in DEVENTER ben ik nagenoeg iedere dag door P.O.D.-rechercheurs, onder wie Jan B. en S. mishandeld, welke mishandelingen duurden van 's-ochtends negen uur tot 's-avonds zes uur, zonder onderbreking. Gedurende al die tijd kreeg ik niets te eten. Terwijl ik in de Boreelkazerne was, werd ik overgebracht, 's-ochtends omstreeks negen uur, naar een ander huis, alwaar deze rechercheurs mij verhoorden. Zij stelden mij geen vragen, doch ik moest hun vertellen van mijn ervaringen in Rusland, Griekenland en Nederland. Ik werd dan voortdurend met de karawats geslagen, moest telkens 50 kniebuingingen maken met een emmer water in mijn handen en gramfoonplaat draaien. Terwijl dit dan gebeurde mochten vrouwen komen kijken. Terwijl ik in de Landwachtkazerne was, gebeurden deze mishandelingen in de kazerne zelf. De aanvoerder bij deze mishandelingen was: Jan B., een communist, die in Spanje had gediend. Tijdens één van deze verhoren heeft B. mij afgenomen mijn leren jas, het enige wat ik nog als bedekking voor de nacht had.

In de Boreelkazerne heb ik gezien, dat tijdens het luchten van een jongen met een kunstbeen, het kunstbeen er onder uit geschopt werd.

Ik ben op een Zondagmiddag in een Opel-Olympia overgebracht van Deventer naar Gouda. Aan handen en voeten gebonden ben ik in de kofferruimte gestopt; mijn hoofd stak er net bovenuit.

Wij zijn eerst gegaan naar Zutfen, alwaar we gestopt hebben. Terwijl ik aldus in de kofferruimte zat, is er publiek omheen gekomen ter confrontatie. Daarop zijn wij gereden naar Apeldoorn, en onder het rijden heeft G. met zijn stengun door mijn haar geschoten. Tussen Apeldoorn en Amersfoort hebben we een lekke band gehad.

De bewakers hebben mij, terwijl ik toen bewusteloos was, geboeid en wel tegen een boom gezet; toen ik bijkwam was ik nat, waaruit ik afleid dat ze mij met water begoten hebben. Ik ben toen weer in de kofferruimte gestopt, waarna we gereden zijn tot Reeuwijk. Aldaar ben ik uit de wagen gehaald en zijn de



Opgevouwen in de bagageruimte van een personenauto, onder schot gehouden door twee BS-ers. V.l.n.r.: A. Hoogewaard, J.C. Balvert, J. Feit Zoet. Foto: SAHM.

touwen om mijn voeten losgemaakt, terwijl mijn handen geboeid bleven. Ik heb toen aldus ten aanschouwe van het publiek alle mogelijke oefeningen moeten doen, waarna ik tegen de muur van het Raadhuis ben gezet. Er is toen een vuurpeloton tegenover mij komen staan, hetwelk de stengun op mij gericht heeft, doch niet geschoten heeft. Ook hebben V i n g e r - l i n g e n F e i t z o e t ieder een revolver tegen mijn slapen gedrukt. Tal van foto's zijn daarbij van mij genomen. Onder het wegrijden uit Reeuwijk werd ik, terwijl de wagen zachtjes reed, door burgerbevolking voortdurend tegen het hoofd geslagen.

In Gouda aangekomen, ben ik eerst gebracht naar het gebouw van de R.K. Jongelingen Vereniging, alwaar de zetel van de B.S. [Binnenlandsche Strijdkrachten] was gevestigd.<sup>5</sup> Alvorens het gebouw binnen te gaan, ben ik op straat aan het publiek tentoengesteld, terwijl ik mijn geboeide handen achter mijn hoofd moest houden en waarbij ik voortdurend door de B.S. werd getrapt en geslagen. Hierbij zijn wederom foto's genomen. Het gebouw binnen gegaan zijnde, werd ik naar een kamer op de eerste verdieping geleid, die vol met mannen en vrouwen was. Ik moest toen met de geboeide handen achter mijn hoofd in de hoek van de kamergaang staan. G. ging op een tafel zitten met de stengun op mij gericht en andere traptten tegen de geslachtsdelen.

Het publiek bleef evenwel voor het gebouw samengeschoold en om aan de wensen van het publiek tegemoet te komen, werd ik weder naar buiten geleid. Ik heb toen onder bewaking van de B.S. en onder gejoel van het publiek heen en terug naar het Postkantoor gelopen. Het publiek wilde niet weg, waarop ik naar binnen ben gebracht en de B.S. in de straat is gaan schieten. Hierop zijn de Canadezen gekomen, die mij met de geboeide handen achter mijn hoofd in de kamer hebben aangetroffen. De Canadezen hebben toen gezegd, dat ik, omdat ik S.S.officier was geweest, aan de Field Security moest worden overgegeven. De B.S. heeft toen verzocht mij nog enige dagen te mogen houden, aan welk verzoek de Canadezen hebben voldaan, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat ik levend aan de Field Security zou worden uitgeleverd. Hierna ben ik door de Canadezen naar de kaarsenfabriek overgebracht. In de kaarsenfabriek aangekomen, ben ik naar een ziekenverpleger gebracht, bij wien ik mij heb moeten uitkleeden en door wien ik toen bespoten ben met D.D.T.-poeder. Nadat ik mij weder aangekleed had, ben ik onder slaan en trappen gebracht naar een koelcel. Vóór de koelcel gekomen heb ik mij op bevel uitgekleeft en vervolgens ben ik naakt en met de handboeien aan, in de koelcel gebracht. Deze koelcel was een lege betonnen cel. Het was omstreeks 11 uur 's avonds toen ik in de cel kwam en ik ben tot de volgende morgen 7 uur naakt en geboeid in die koelcel gebleven. Die gehele tijd ben ik regelmatig om de tien minuten uit de cel gehaald, zulks onder leiding van P. en F e i t z o e t. Ik moest dan met de handen omhoog staan, moest dan hard rondlopen, terwijl steeds gescholden en geslagen werd. Niet alleen dat tegen mijn geslachtsdelen getrapt werd, maar bovendien trokken de B.S.-ers met hun handen daaraan. Wanneer ik weder in de cel terug ging, kreeg ik een harde schop. Omstreeks 1 uur in die nacht werd ik weder uit de cel gehaald en zag toen een vrouw bij de B.S. Ik heb toen naakt en met de geboeide handen achter mijn hoofd een tijd van naar schatting een half uur tegenover deze vrouw gestaan. Deze vrouw was Mevrouw van der H., de vrouw van een schoolmeester te Haastrecht, die de leiding had over de gedetineerde vrouwen. De volgende ochtend ben ik uit de koelcel gehaald en zijn mij stokken aan mijn benen aangebracht. Daarop heeft men een hakenkruis in mijn haar geknipt en is mij door een vrije arts uit Gouda een halve liter bloed afgetapt. Ik ben vervolgens gebracht naar een barak, aan welke de naam 'Amersfoort' was gegeven. Ik heb verder tot mijn vertrek uit Gouda verblijf gehouden in de kamer van de wachtcommandant E. in die barak. Mij werd daarbij het spreekverbod opgelegd; zelfs op vragen mocht ik niet antwoorden. Er werden mij tóch vragen gesteld, waarop ik niet antwoordde, hetgeen dan weer aanleiding was mij te slaan.

Publiek kwam steeds binnen om mij te bezichtigen, waarbij ik dan bespuwd en geslagen werd. Er zijn daar ook twee politiemannen uit Alfen a/d Rijn gekomen, die mij met een

grote Engelse sleutel zodanig hebben geslagen, dat zelfs mijn handboeien stuk gingen. Dit werd zó erg, dat P. daaraan een einde heeft gemaakt. Ik sliep 's nachts in de kamer van de wachtcommandant op een strozak zonder dekens. De Canadezen hebben mij van Gouda overgebracht naar Hilversum. Gedurende mijn verblijf in Gouda van drie dagen en drie nachten, heb ik niets te eten gehad. Ik heb uitsluitend wat water gekregen.

#### CELLENBARAKKEN:

Gedurende mijn verblijf in de Cellenbarakken is Kees H. uit Gouderak aldaar ernstig mishandeld. Hij heeft mij verteld, dat hij door vier bewakers is bewerkt.

#### POLITIEBUREAU GOUDA:

Hier ben ik eenmaal in cel 10 door de brigadier G. en de rechercheur S. zódanig geslagen, dat ik twee tanden miste, een paar gaten in het hoofd had, een wond boven het rechteroog en een scheur onder het rechteroog had. Deze twee politiemannen zijn de cel ingekomen en zijn onmiddellijk begonnen met te slaan en te trappen. Ik ben toen onder behandeling gekomen van Dr. de B o e r.

#### STRAFGEVANGENIS ROTTERDAM:

Hier ben ik meermalen in kamer 34 door P.O.D.-ambtenaren mishandeld.

#### CELLENBARAKKEN:

Als straf voor mijn ontvluchting in Mei 1947 heb ik in Januari 1949, in de Cellenbarakken teruggekomen zijnde, tot voor ongeveer 14 dagen alleen in de isolatiecel gezeten. Dit heeft dus ongeveer veertien maanden geduurd.

In Rusland heb ik aangevoren voeten gehad en tengevolge van het feit, dat ik in de Cellenbarakken geen behoorlijke medische behandeling heb gehad, is op 10 Januari 1950 de middelteen van mijn linkervoet afgezet'.

Voorgelezen, volhard en getekend.

[handtekening J.C. Balvert.]

WAARVAN PROCES-VERBAAL, op ambtseed en in drievoud opgemaakt en gesloten op  
1 6 M a a r t 1950 te 's- G r a v e n h a g e.

[handtekening mr. A.M. Baron van Serooskerken]

#### **Noten**

- 1 De mededeling over Balverts overlijden werd door de stad Oberhausen aan de auteur verstrekt op 28 augustus 2002 door middel van toezending van een kopie van akte nummer 2390 van 14 december 2000. Balvert, van rooms-katholieken huize, was in Duitsland vrachtwagenchauffeur. Hij woonde in de Fahrstrasse 14 te Oberhausen en was gehuwd met Bartha Geertruida van Leeuwen.
- 2 M.J. van Dam, H.C. van Itterzon, H.J. Maarsingh, *Gouda in de Tweede Wereldoorlog* 25e Verzameling Bijdragen (Delft 1995) 81, 132, 159, 190-192, 251; Luuk Kortekaas, Maarten Molenaar, Peter van de Stadt, 'Jan Balvert heeft nog steeds geen spijt. Goudse SD-beul ontkent oorlogsmisdaden', *Goudsche Courant*, 2 mei 1995. Internet: 'Johannes Balvert - de schrik van Gouda en omstreken' (door Panc Vink).
- 3 Nationaal Archief, archief A.M. van Tuyll van Serooskerken, doos 11 (proces-verbaal 75).
- 4 Uit privacyoverwegingen zijn de meeste namen van betrokkenen niet volledig weergegeven.
- 5 De BS was aanvankelijk gehuisvest in 'Arti Legi' op de Markt, maar verhuisde al spoedig naar Westhaven 27 (Van Dam e.a., *Gouda in de Tweede Wereldoorlog*, 250).